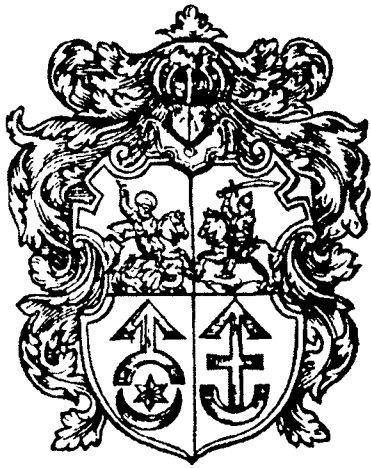

КНЯЗІ ОСТРОЗЬКІ —

Найдавніша збережена згадка про Острог та його володарів походить з 30 серпня 1100 р. Тоді, на з'їзді в Ув'ятичах, князі Святополк Ізяславович, Володимир Всеволодович, Давид та Олег Святославовичі, аби припинити міжусобиці, поступилися декількома градами на користь князя Давида Ігоревича. Про це рішення можновладців довідуємося з „Повісті временних літ“: „*Ми не дамо тобі стола володимирського, бо ти кинув єси ножа в нас, а сього не було в Руській землі. Але ми тебе не візьмемо, ні іншого зла не вчинимо, а се тобі даєм: пішовши, ти сядь у Бужську, і в Острозі, а Дубен і Чорторийськ — се тобі дає Святополк*“. На жаль, надалі українські літописці оминали увагою це волинське місто. Понад двісті років Остріг залишався в тіні історії. В різноманітних документальних матеріалах, пов'язаних з політичною та економічною історією краю, почало знову фігурувати шойно в XIV ст. Останній галицько-волинський володар Любарт-Дмитро Гедимінович після 1366 р. передав місто представникові місцевої династії, князеві Данилові. Цей князь став протопластою відомого українського магнатського роду, найбільшу велич і славу якому здобули троцький воєвода Костянтин Іванович (1460-1530) та його син, київський воєвода Костянтин-Василь (1526-1608).

Кими були нові власники Острога? За сімейною традицією вони „по мечу“, тобто по прямій, чоловічій лінії вважали себе нащадками самого короля

Данила Галицького. Це вперше прилюдно задекларував Б. Папроцький, книжки якого друкувались у 1578, 1584 та 1599 рр. Однак відомий польський геральдист, відтворюючи генеалогічне дерево магнатів, припустився декількох помилок. За його переконанням місто від XI ст. весь час належало Острозьким. Тому безпосереднім їх предком він проголошує князя Давида Ігоревича. Його праправнук (!) Роман, що „з Києва до Галича переніс столицю“, мав брата (!) — короля Данила. Нашадки останнього відомі вже з надійних джерел: це князі Роман — Василь — Данило — Федір — Василь — Іван — Костянтин — Костянтин-Василь.

Відмінною в деяких деталях і, на перший погляд, незрозумілою є філіація роду, відтворена з ініціативи К.-В. Острозького та його сина Януша в історичних працях М. Стрийковського. Вже у своїй першій книзі — „Про початки... славних народів литовського, жмудського і руського“ (1577 р.) хроніст вмістив вірш з красномовним заголовком „Про фамілію князів Друцьких з монархів київських, від яких Острозькі походять...“. У цьому творі йдеться про зруйнування Києва під час наїзду Батия і про втечу місцевого князя Дмитра до міста Друцька. Осівши в Білорусії, князь став засновником нової династії місцевих володарів. Деякі з них, помандрувавши на Волинь, „до Острога, там давнього князівства холм знайшовши, старий тамтешній замок відбудували і київський дідичний ґрунт опанували“. В іншому місці своєї праці М. Стрийковський особливо наголошував на факті одруження короля Ягайла з Софією, „донькою Андрія Івановича, перед тим Київського, а на той час князя Друцького“.

У опублікованій через п'ять років „Хроніці...“ історик виводить рід Острозьких від Данила Галицького, а королеву Софію вважає донькою Андрія Друцького.

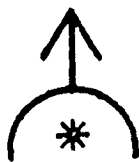
„Друцькі мотиви“ розвинув у своїй книзі „Про острозьку війну“ (Краків, 1600) придворний поет київського воєводи Симон Пекалід. Пііт не мав сумнівів щодо походження покровителя від Рюрика, св. Володимира, короля Данила

Галицького. Друцьк у нього символізує могутність і знатність Острозьких: король Данило „розбив стільки ворожих загонів, із колчана саме друцького руські вийманочи стріли“; разом з королем Ягайлом „друцька фортеця, сусідка литовського краю, керувала всім і на рівних правах, як говорять пам'ятки всі стародавні, пов'язані тісно з Литвою...“, друцька країна, відома всюди. Польській державі вона принесла честь велику, як тільки згода була, щоб Андрія дочку, і прекрасну й щасливу, з польським з'єднати королем, як годиться, шлюбним союзом“.

Чому К.-В. Острозький устами історика та поета так настирливо підкреслював свою порідненість з князями Друцькими, і, насамперед, з королевою Софією? Адже в тогочасній польсько-литовській державі побувала інша версія її походження — з Гольшанських, могутнього князівського роду київських володарів. Про обставини королівського шлюбу барвисто оповідає „Літопис Биховця“, написаний у 30-х рр. XVI ст. для Гольшанських. Отож, якось Ягайло та Вітовт „приїхали ко Друцьку і були на обіді у князя Семена Дмитрієвича Друцького. А королю Ягайлу вже третя жона була умерла без плоду і он виділ у князя Семена дві сестричні его красних, іменем старшая Василіса, прозвищем Білухна, а другая Зоффія. І просил Ягайло Вітовта, мовлячи тим обичаєм: „Міл єсми за собою три жони, дві ляховиці, а третюю німкеню. А плоду єсми с ними не міл. А тепер прошу тебе, з'єднай ми у князя Семена сестричну его менішу Зоффію, іж би єї за себе понял. А з покоління руського ачий би Бог плод дал“. І коли князь Вітовт почал говорити о том князю Семену, і князь Семен рекл: „...“Не могло ся би стати лєній сестричні моєї, іж би за его милостію була. Ніжєлі ми ся не годить ганьби чинить і соромості старшої сестре її, іж би она наперед старшої пошла замуж. А так би нехай его милость старшую поїнял. І коли то князь великий Вітовт королю Ягайлу повідал, он ему отказал: „Сам то я знаю, іж сестра старшая єст цуднійшая. Ніжєлі маєт ус, а то знаменуєт, іж дівка єст мощная. А я чоловік старий, не смію оної покуситися“. А з тим князь великий Ві-

Герби князя Данила Острозького

Герб Федора Даниловича Острозького

Герб Андрушка Федоровича Острозького

Герб Олександра Четвертинського

Герб Федора Четвертинського

НАЩАДКИ КОРОЛЯ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО

товт, помисливши з князем Семеном і возвали до себе князя Івана Володимировича Більського, брата свого і змовили за него тую старшу сестру Василісу, Блухну. А Зоффію заручили за короля Ягайла. А ті сестричнї князя Семенови були дочки князя Андрієви Ольгемунтовича Гольшанського”.

За допомогою Б. Папроцького та М. Стрийковського К.-В. Острозький намагався спростувати цю відому традицію дому Гольшанських. Натомість князь запропонував іншу. Нова версія засвідчувала порідненість К.-В. Острозького з київськими правителями та королевою Софією, шлюб якої з Ягайлом започаткував династія Ягайловичів (панували в Речі Посполитій до 1572 р.). Саме такий родовід потрібен був для обґрунтування „кровного“, історичного права К.-В. Острозького та його синів обіймати високі державні посади.

Як насправді виглядала основа генеалогічного дерева Острозьких? Історики висувають три гіпотези. Деякі дослідники, йдучи за М. Стрийковським та Б. Папроцьким, зараховують цих українських магнатів до династії Рюриковичів, зокрема, — до нащадків новгородського князя Романа, сина короля Данила. Натомість М. Максимович на підставі поминальних записів у синодках протопластою роду вважав представника іншої гілки Рюриковичів — турівського князя Юрія Володимировича (+1292). А польський дослідник Ю. Пузина визнавав Данила Острозького за онука турівського князя першої половини XIV ст., литовця за походженням, Наримунта-Гліба Гедиміновича.

Мої наукові пошуки дають підстави підтвердити та уточнити першу версію: Острозькі були нащадками Мстислава-Гліба, сина короля Данила Галицького. На користь такої гіпотези свідчить низка опосередкованих даних. Згадаю лише важливіші. Саме нащадки Данила Острозького володіли маєтностями Мстислава Даниловича. Острозький князь отримав від Любарта за те, що зрікся Луцька та претензій на волинський престол.

Ім'я Данило надзвичайно рідкісне серед давніх українських політичних еліт.

Його носили лише батько князя Мстислава та його син, а також, як стверджують виявлені в Києво-Печерському синодику поминальні записи, Мстиславів онук Данило — князь Друцький та Острозький.

На давніх предків роду вказує і геральдика. Мстиславів брат Лев Данилович уживав Тризуб. Герб св. Володимира бачимо і на одній з печаток Данила Острозького. На іншій печатці Тризуб вже трансформувався у популярний в Польському королівстві герб „Абданк“ (схожий до латинської літери W). Спадкоємці князя, як то нерідко бувало в ті часи, змінили першовзір до невпізнаного вигляду. Так, герб Федора Даниловича скидався на острогу. Тобто нащадки переосмислили походження назви родоначального граду: від первісної назви — острів (оборонна споруда), до остроги — елементу спорядження воїна-вершника.

Острозькі вживали також зображення св. Юрія, інший герб Рюриковичів. Наприклад, на великій печатці Костянтина Івановича в центрі містилася родова „острога“. Перше поле займає зображення св. Юрія. Литовська Погоня в другому полі — герб матері, доньки Івана Більського — засвідчував порідненість з литовською династією Гедиміновичів. Герб батькової матері Агафії Ямонтівни — двоголовий орел під трьома коронами — натякав на кровні зв'язки з правителями Візантії. І, нарешті, кентавр — герб маминої матері Василіси Гольшанської — вказував ще на одного предка, Київського князя Івана Гольшанського.

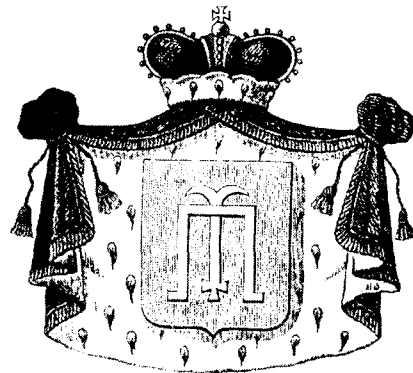
Схожі політичні акценти присутні і в гербі К.-В. Острозького. На першому та другому полях вміщено символи української та литовської династій — св. Юрій та Погоня. Такі ж символи є й на двох нижніх полях: родовий герб та герб київського князя Олександра Володимировича (Ольгердовича), прапрадіда київського воєводи.

Оскільки вже зайшла мова про герби українських володарів, варто згадати і родинний клейнод Івана Виговського. „По кужелі“, тобто по жіночій лінії, гетьман України був споріднений з князями Глинськими, які уживали переверненого Тризуба. Його вони, правдоподібно, перейняли від Анастасії, доньки Данила Острозького та дружини Івана Глинського. Тому цілком можливо, що гетьманський „Абданк“ це ніщо інше як трансформований знак св. Володимира.

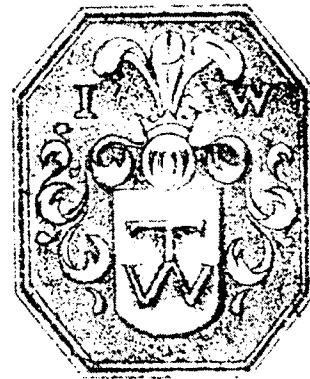
Отже і давні, і найновіші історико-генеалогічні дослідження підтверджують сімейну традицію князів Острозьких про їх родство „по мечу“ з королем Данилом Галицьким, з князями Четвертинськими і Друцькими.

Святослав ГАЛАСЛИВИЙ

На початку статті зображено герб Костянтина-Василія Острозького

Герб князів Глинських

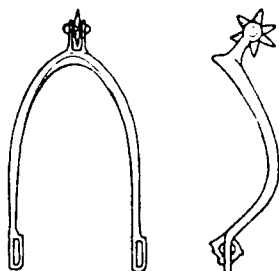
Печатка Івана Виговського (на документі 1657 р.)

Печатка Івана Друцького-Путяти (на документі 1431 р.)

Печатка Олександра Володимировича (на документі 1431 р.)

Острога XIII ст.

Галицька БРАМА

РОДОВІД КНЯЗІВ

ДАНИЛО-ІВАН

*1202-+1264

- х 1. 1219 Анна, д. Мстислава
Удатного (+бл.1252)
х 2. бл. 1252 NN, д. Довспрунка
кн. литовського

САЛОМЕЯ
*бл. 1220—+ після 1228
х 1228 Святоплук II
кн. східнопоморський
(+1266)

ІРАКЛІЙ
* бл. 1223
+ до 1240

ЛЕВ
(в чернецтві Онуфрій?)
*бл. 1228 +1301
х 1250/51 Констанція,
д. Бели IV, кор. Угорщини

ПЕРЕЯСЛАВА
+12.04.1283
х бл.1248 Земовит I,
кн. мазовецький
(+23.06.1262)

ДУБРАВКА?
х 1251 Андрій
Ярославич,
кн. суздальський

ЮРІЙ
*24.04.1252 (1257?)
+24.04.1308
х 1. 1282 NN,
д. Ярослава
Ярославича,
кн.тверського
(+бл.1286)
х 2. 1287 Євфимія,
д. Казимира
Кондратовича,
кн. куявського
(+18.03.1308)

СВЯТОСЛАВА
+1302
черниця-клариска

АНАСТАСІЯ
+12.03.1335
х до 1301 Земовит,
кн. добжинський (+1306)

МИХАЙЛО
*1283-+1286

АНДРІЙ
*бл.1289
+ до 9.06.1323

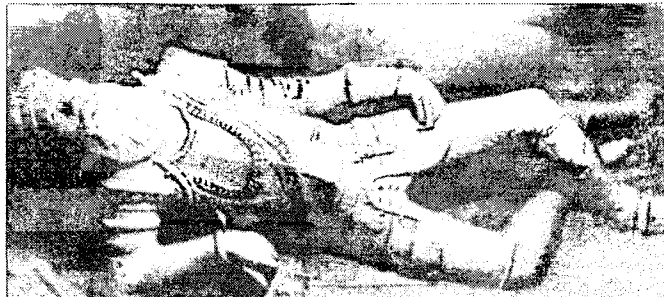
ЛЕВ
+ до 9.06.1323

МАРІЯ
*до 1293 +11.01.1341
х бл.1301 Тройден
Болеславич,
кн. сохачевський
і черський (+13.03.1341)

АГРИПІНА
Дмитро-
Любарт
Гедимінович

БОЛЕСЛАВ-ЮРІЙ
+1340
х 1331 Офка-Євфимія,
д. Гедиміна (+ 5.02.1342)
кн. галицько-волинський
(1324-1340)

ОСТРОЗЬКИХ

Надгробок К.-І. Острозького
Фрагмент пам'ятника в Успенському соборі
Києво-Печерської Лаври. 1579 р. (зруйнований у 1941 р.)

СОФІЯ

кн. Гюнтер VIII фон
Кефернбург, комтур
(+1289)

РОМАН

*бл. 1230 +бл.1261
х 1. 27.06.1252
Гертруда
Бабенберг
(розв.1254)
(+24.04.1288)
х 2. бл. 1255 NN,
д. Гліба,
кн. ВОЛКОВИСЬКОГО
(+п.1288)

МСТИСЛАВ

+п.1292
х бл.1253 д.Тейгака, х 1255 NN, д.Міндовга,
хана половецького вел. кн. литовського

ШВАРНО

+1269

NN, син NN, дочка

+бл.1253 +бл.1253

МАРІЯ

*1253/54
х Етьєн IV, бан
загребський

ВАСИЛЬКО

*1256/80
+ поч. XVI ст.

ДАНИЛО

+п.1280
х NN сестра турівського кн.
Юрія Володимировича

АННА

ДАНИЛО

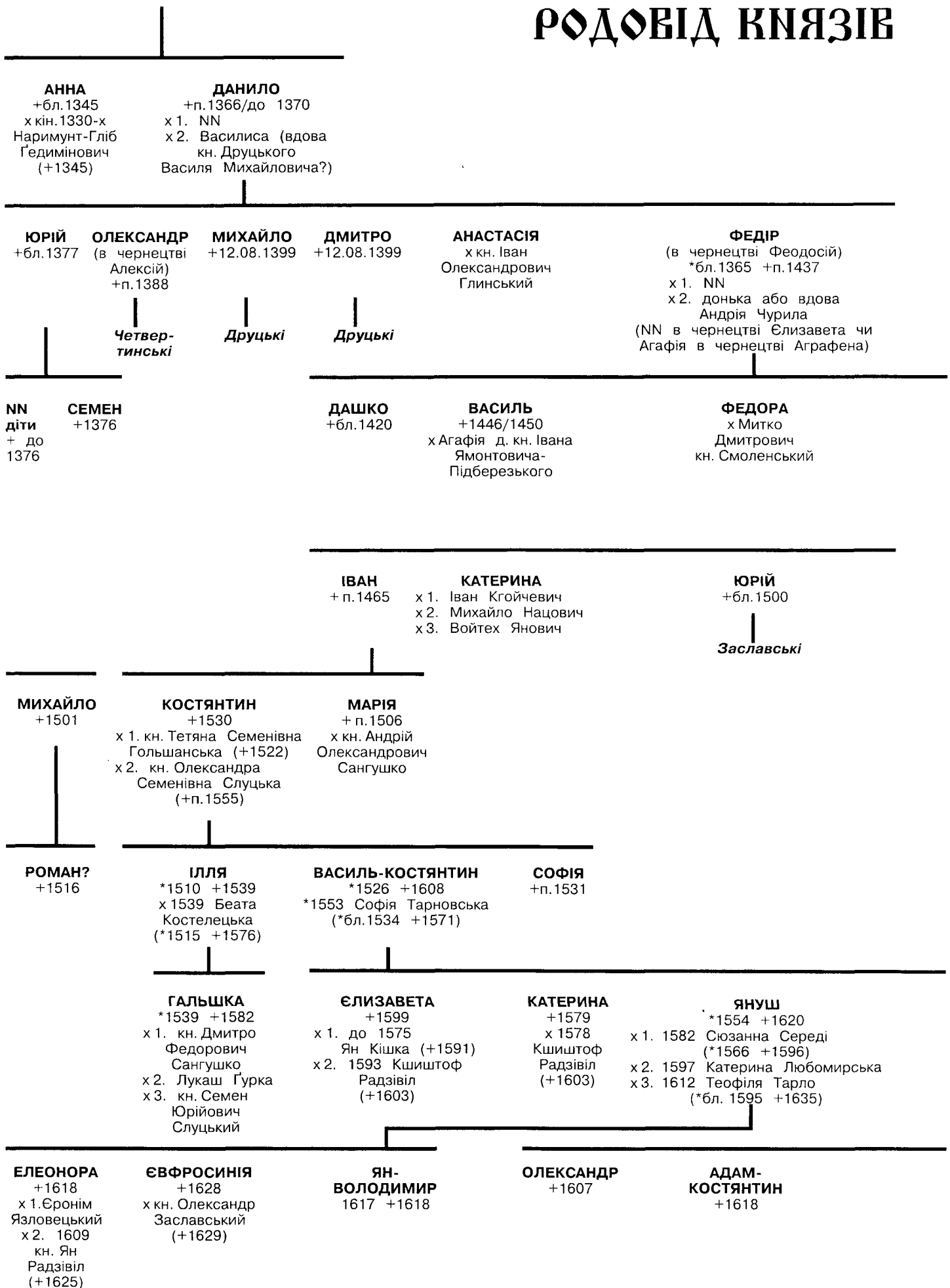
Продовження
на стор. 7-8

Фрагмент
мапи
М.-К. Радзівіла,
Амстердам,
1613

Галицька БРАМА

РОДОВІД КНЯЗІВ

Галицька БРАМКА ОСТРОЗЬКИХ

9

План Острога кін. XVIII ст. Прорис П. Ричкова

ФЕДІР-ВАЦЛАВ
п.1422 +п.1459

АНДРУШКО
+п.1438

АННА
х Ясько
з Мельштина

СЕМЕН

ЮРІЙ
х Варвара

ІВАН
+перед 1519

СЕРГІЙ
+перед 1519

ЙОСИФ?

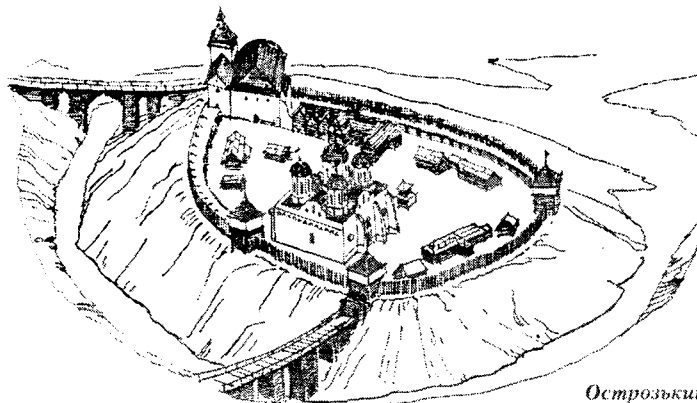
РОДІОН
+перед 1519

ОЛЕКСАНДР?

ЛЕВ
+перед 1519

ДМИТРО
+перед 1519

ГЕОРГІЙ
(Григорій?)
+перед 1519

*Острозький замок
Іпол. XV ст.
Реконструкція О. Годованюк*

КОСТЯНТИН
+1588
х 1583 Олександра
Тишкевич (+п.1593)

ОЛЕКСАНДР
*1571 +1603
х 1592 Анна Костка
(*1571 +1635)

ЯНУШ
+1619

КШИШТОФ
+1605

ВАСИЛЬ
+1605

СОФІЯ
+1622
х 1613 Станіслав
Любомирський
(+1649)

АННА-АЛОЇЗА
*1600 +1654
х 1620 Ян-Карл
Ходкевич
(*1561 +1621)

КАТЕРИНА
+1642
х 1620 Томаш
Замойський
(*1594 +1638)